

Україна за економічними можливостями, інтелектуальним та науково-технічним потенціалом належить до розвинених, найбільших європейських держав, що робить її відчутним фактором міжнародного життя. Тому зовнішня політика країни має спрямовуватися на утвердження її авторитету і вагомості у світовому співтоваристві. Участь нашої країни в інтеграційних процесах можна чітко диференціювати за двома напрямками: регіональна (поглиблення співпраці з ЄС) та загальносвітова (співпраця з міжнародними альянсами та організаціями). І пріоритетним для України зараз є напрям європейської інтеграції через інтенсифікацію процесів співпраці в політико-правовій, соціально-економічній та культурній сферах.

О. В. Волянська, кандидат соціологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В УКРАЇНІ

Політична свідомість є одним з ключових понять політології. Тому її поглиблене вивчення є беззаперечною умовою пізнання політичного життя суспільства. Саме політична свідомість багато в чому пояснює витоки, характер та особливості певної політичної системи, поведінку суспільних груп, динаміку та спрямованість політичних процесів. Без наукового осмислення поняття політичної свідомості, тих циклів, яким вона підпорядковується, практична політика є малоефективною. Такі дослідники, як Е. Афонін, І. Бекешкіна, Є. Головаха, Н. Паніна, М. Томенко, що працюють у галузі політичної соціології, намагаються розкрити змістовні характеристики різних типів і видів політичної свідомості: демократичної, авторитарної, традиційної, бюрократичної, лояльної, бунтарської тощо. Особлива увага приділяється вивченню її ідеологічного і масового рівнів, масового і спеціалізованого видів.

Українське суспільство на порозі ХХІ ст. є вельми поляризованим. Воно не має внутрішньої єдності. Це, на думку українських істориків П. Сас та П. Ситник, пояснюється тривалим періодом відсутності державності в українській нації, насильством над нею чужої волі — через існування в минулому в складі поліетнічних імперій. В умовах незалежного розвитку до цього додалася низка «векторів розділення» української спільноти за різними ознаками: соціальними, політичними, ідеологічними тощо. Відсутній консенсус відносно фундаментальних цінностей, ідеалів та цілей суспільства. Це породжує високу конфліктність та соціальну напруженість, які зумовлю-

ють політичну нестабільність у суспільстві. А сучасній політичній свідомості України до того ж притаманні низький ступінь довіри населення до державних інститутів влади, ігнорування законних способів розв'язання конфліктів, переважання емоційних регуляторів у політичній діяльності. За таких умов українськими є компетентний аналіз та постійний моніторинг як політичної свідомості суспільства загалом, так і окремих його верств та громадян. Це має вагоме прогностичне значення, оскільки політична свідомість містить потенціал для реалізації всіх можливих варіантів розгортання соціальних подій. З другого боку, дослідження політичної свідомості має не тільки, так би мовити, «пасивне попереджальне значення», а й «активне». Його сутність полягає у свідомому формуванні політичними інститутами інформаційного простору держави, позитивних настанов громадян щодо державного будівництва, сучасної вітчизняної культури, освіти тощо з метою спрямування політичного процесу до режиму розвитку, а не стагнації чи занепаду. Тобто актуальність дослідження зумовлена також потребами соціальної практики.

Українська незалежна держава постала як результат компромісу між слабкими національними силами та провладною радянською елітою. Ця негласна угода свідчила про стан масової політичної свідомості, яка не могла стати надійною основою утвердження демократії та незалежності.

До проголошення суверенітету держави політична культура в Україні формувалася під впливом двох вирішальних чинників: індивідуалістичних рис української ментальності та багатовікової бездержавності і розчленованості. Українська громада не була тотожна російській общині, являючи собою добровільне товариство. Обов'язки людини щодо громади не йшли, як правило, далі спільно прийнятих рішень. Проте широко витлумачувана ідея свободи часто ставала на заваді утвердженню державотворчих інтенцій.

Довготривалий розвиток України у складі імперських структур, жорсткий тоталітарний прес сталінізму залишили негативний спадок у політичній культурі народу. Серед найбільш суттєвих рис науковці відзначають моральний, правовий та політичний нігілізм. Воля класу як основа моралі, права і політики була основним ідеологічним джерелом нігілізму в комунізмі. Звідси отриманий у спадок культ сили замість авторитету моральних, правових і політичних норм.

Поширений тип людини, як вважає Валерій Бебик, залишений нам у спадок тоталітарним минулим — це тип залежної та інертної людини. Її життєве кредо — від мене нічого не залежить (вихована жорсткими обставинами звичка «не висуватися»). Залежність як психічна ознака є наслідком безправності цілих поколінь людей. Вона неминуче породжує інертність — пасивне наслідування прийнятих способів мислення і поведінки. Звідси —

зневоленість, переважання пасивності та конформізму, нездатність утверджувати як особисту, так і національну ідентичність. Від зовнішніх умов у нас залежить понад 60% населення, а тих, хто відповідає, що все залежить безпосередньо від них самих, — усього 15%. На Заході — з точністю до навпаки.

Суспільну свідомість українського народу, на думку В. Бебика, можна характеризувати як хаотичну, складну та слабкоструктуровану, в якій перемішані різні ідеї, міфи і стереотипи мислення, що є як «реальним відображенням буття людей», так і «помилковими судженнями про рушійні сили сучасного суспільного розвитку».

Суттєвими складовими, що формують політичну свідомість українського суспільства у трансформаційний період, є політична ідеологія та масова політична свідомість. Специфічні риси менталітету (ментальності) істотно впливають на особливості шляху власного історичного політичного розвитку спільності, формування політичних інститутів і цінностей, бо вони є більш стійкими утвореннями, ніж політична свідомість, важко піддаються «коригуванню», однак значно впливають на формування сучасних політичних цінностей, норм та стереотипів поведінки на ірраціональному рівні. Національний характер, на нашу думку, допомагає продовжувати її і передавати з покоління в покоління у незміненому або малозміненому вигляді. Одному й тому самому національному характеру можуть відповідати декілька різновидів політичної свідомості, які послідовно змінюють одна одну.

Сьогодні, в часи, які пов'язані з виборюванням територіальної цілісності держави, відбувається досить активний процес національної самоідентифікації населення за новими чинниками, що не пов'язані ні з мовою, ні з історією народу. Цими чинниками є свідомий вибір моделі державного устрою, вектору розвитку держави тощо.

І. І. Дахова, кандидат юридичних наук, доцент

ПОВНОВАЖЕННЯ УРЯДУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

При аналізі урядової компетенції в умовах глобалізації необхідно перш за все наголосити на пріоритетності ролі уряду у сфері зовнішньої політики (насамперед в умовах парламентської форми правління). Таке становище уряду пояснюється, по-перше, тим, що виключно уряд має спеціальний зовнішньополітичний апарат для щоденного здійснення управлінських функцій у сфері зовнішньої політики; по-друге, наявністю фактичної монополії